

NIEUWSBRIEF CANTONSPARK

December 2016

REDACTIE:

Rob Samson

Greet de Lange

Angelique Bosch van Drakestein

Geertje Bakker

Urja Niet – Graafland

INFORMATIE:

Stichting Vrienden van het Cantonspark

Secretaris: Mevr. G.H.J. de Lange-Meijer,
Rembrandtlaan 29, 3741 TA Baarn

Tel: 035 - 541 3356

E-Mail: secretariaat@cantonspark.nl

www.cantonspark.nl

HOE WORDT U DONATEUR?

Voor een bijdrage van € 17,50 per jaar bent u donateur van de Stichting Vrienden van het Cantonspark. U steunt ons daarmee om het Cantonspark als waardevolle tuin voor Baarn te behouden.

Stort uw bijdrage op:

Bankrekening RegioBank Baarn,

IBAN: NL51RBRB0983574944

BIC: RBRBNL21

t.n.v. Vrienden van het Cantonspark.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3
Johanna Westerdijkviering 2017	14
Een nieuwe <i>Wollemia nobilis</i> voor het CP	17
Herfstkleuren	18
Het geslacht <i>Carya</i>	24
<i>Magnolia grandiflora</i>	27

VRIJWILLIGERSDAGEN

Wie heeft er zin om in onze groene Park te werken? Als u zin, tijd en gelegenheid hebt, kunt U iedere eerste zaterdag van de maand in het park werken van 10.00 – 13.00 uur onder leiding van Urja Niet-Graafland en Ruud de Meij, leden van de beheercommissie. Voor gereedschap, koffie en thee (pauze rond 11.15 uur) wordt gezorgd. Het is wel handig om zelf handschoenen mee te nemen. Opgeven van tevoren is niet nodig.

Voorplaat omslag: *Magnolia grandiflora*
foto links: Gele *Rhododendron*.

Voorwoord

Aan het einde van het jaar maken we altijd de balans op. Ook 2016 is voor de Stichting Vrienden van het Cantonspark een spannend jaar geweest. In de nieuwsbrief van juni van dit jaar heeft u al over de bijzonder geslaagde tentoonstelling "100-jaar Cantonspark" kunnen lezen waar bijna 1000 bezoekers op zijn afgekomen.

Op 3 september was het Cultureel Festival, waar we ook in 2016 weer aanwezig waren in de Pekingtuin. Evenals voorgaande jaren had Urja Niet-Graafland onze stand weer prachtig aangekleed met groen en bloemen uit het Cantonspark. Hoewel het dit jaar rustiger was dan vorige jaren hebben we toch weer enkele nieuwe donateurs mogen verwelkomen.

Donateursdag

Vrijwel elk jaar doen we ook iets bijzonders voor onze donateurs om onze erkentelijkheid te tonen voor hun steun. Dit jaar zijn we op vrijdag 9 september met een kleine groep geïnteresseerden afgereisd naar Leiden voor een bezoek aan de Hortus botanicus van de Universiteit Leiden en het Von Sieboldhuis. Het was een prachtige warme en zonnige dag, ideaal voor een rondleiding voor deze bijzondere tuin. De Hortus in Leiden is de oudste botanische tuin van Nederland. Aangelegd in 1590 en uitgebreid in de eeuwen daarna is de Hortus hét groene hart van Leiden.

Zoals iedere botanische tuin heeft ook de Hortus in Leiden haar gespecialiseerde collecties. Eén daarvan is de collectie Varens, welke een van de grootste collecties

Urja Niet-Graafland bij onze stand tijdens het Cultureel Festival in de Pekingtuin.

van Europa is. Deze bevinden zich voornamelijk in de Varentuin, maar de niet winterharde, tropische soorten groeien in de kassen. De Varentuin is in 1993 geopend en beslaat bijna 1/3 van de volledige tuin en is daarmee de grootste tuin van de Hortus. Deze tuin herbergt een collectie met enkele honderden verschillende winterharde varens. De collectie is beperkt tot soorten van het noordelijk halfrond, voornamelijk afkomstig uit Europa, Noord-Amerika en Azië.

Na een welkom met koffie en gebak heeft varenspecialist Harry Roskam ons uitgebreid rondgeleid. Ooit begonnen met uit een uit de hand gelopen hobby is zijn kennis van Varens werkelijk zeer bijzonder en hij weet ook bij leken zijn

passie, enthousiasme en kennis over te brengen. Een deel van de collectie Varens van de Hortus is ook van hem afkomstig. Hij vertelde honderduit en heeft ons laten zien hoe groot de variatie in Varens is. Het is moeilijk hiervan verslag te doen, je moet ze zien! In 2017 zullen wij de heer Roskam uitnodigen voor een lezing in Baarn, zodat ook de donateurs die nu niet in de gelegenheid waren om mee te gaan naar de Hortus Leiden kennis kunnen maken met de zeer interessante wereld van de Varens. Het bezoek aan de Hortus werd afgesloten met een heerlijke lunch in de tuin.

Een paar 100 meter verderop aan het Rapenburg in Leiden is het Japanmuseum Sieboldhuis. Dit museum is gevestigd in

Harry Roskam toont ons tijdens de rondleiding in de Hortus Leiden enkele details van een varen.

de woning van Jonkheer Dr. Philipp Franz Balthasar von Siebold, waar hij van 1832 tot 1845 woonde nadat hij verbannen was voor spionage uit Japan. Von Siebold is een van de eerste westerlingen die in Japan medicijnen doceerde. Van 1823 tot 1829 was hij arts op Dejima, de Nederlandse handelsnederzetting bij Nagasaki. Von Siebold is vooral bekend geworden door zijn onderzoek naar de Japanse flora en fauna. Honderden zo niet duizenden soorten zijn door hem beschreven. Zijn bekendste werk is de *Flora Japonica* die hij met Joseph Garhard Zuccarini schreef. Deze planten zijn te

herkennen aan het toevoegsel "Siebold & Zucc." of alleen "Siebold" achter de naam van de plant, zoals *Acer carpinifolium* Siebold & Zucc. Een korte zoekactie in IPNI (de International Plant Names Index) levert 1102 records op. Enkele honderden planten dragen ook zijn naam; deze zijn te herkennen de soortomschrijving "sieboldiana", "sieboldianum", "sieboldii" en "sieboldianus". Soms zijn in de loop de tijd de namen aangepast en bestaat de verwijzing naar Siebold alleen nog als synoniem, zoals bijvoorbeeld de *Quercus sieboldii* waarvan de officiële naam nu is *Quercus robur* L. subsp. *robur*.

Siebold kijkt met zijn Japanse vrouw en dochter Kusumoto Ine toe als een Nederlands zeilschip de haven van Nagasaki wordt binnengeroeid, Kawahara Keiga, jaren 1820.

Foto rechts boven: Plattegrond van Dejima.

Na een inleiding in de achtertuint werden we in het Sieboldhuis door een enthousiaste rondleidster meegevoerd langs een deel van de collecties die Von Siebold verzameld had. In de zes jaren die Von Siebold in Japan woonde heeft hij een immense collectie opgebouwd van meer dan 25.000 voorwerpen, welke later o.a. zijn ondergebracht bij Naturalis, Nationaal Museum van Wereldculturen en de Universiteit Leiden. De collectie die in het Sieboldhuis wordt tentoongesteld wisselt dan ook regelmatig, hoewel sommige topstukken tot de vaste presentatie behoren.

Zowel de Hortus botanicus van Leiden als ook het Sieboldhuis waren zeer interessant. Beide plekken om nog eens naar terug te keren.

Nieuws vanuit de Gemeente Baarn

De meesten onder u zullen al hebben meegekregen dat er voor de Wintertuin nu een nieuwe fase is aangebroken. Na het onderzoeksrapport van de Stichting BOEi, zal de Wintertuin het komende jaar geëxploiteerd worden door de culturele ondernemer Edwin Kouwenberg. Hij zal voor de Gemeente Baarn de (on) mogelijkheden van het gebruik van de kas onderzoeken. Als er enige ervaring is opgedaan hoopt de gemeente een definitieve keuze te kunnen maken over de toekomstige vaste bestemming. Uiteraard volgen wij met spanning hoe het met deze tijdelijk exploitatie van de Wintertuin gaat, wij krijgen regelmatig verzoeken voor fotoshoots etc. die wij doorsturen naar de heer Kouwenberg.

Jan Baerends bij het planten van de Wollemi pine op 4 juli 2015.

Per 1 oktober j.l. heeft Jan Baerends (CDA) wegens gezondheidsredenen zijn functie als wethouder bij de gemeente Baarn neergelegd. De heer Baerends is van 2010-2014 en na het vertrek van Kees Koudstaal in 2015 en 2016 wethouder geweest bij de Gemeente Baarn, waar hij onder meer verantwoordelijk was voor werk en inkomen, duurzaamheid en volksgezondheid; ook het Cantonspark zat in zijn portefeuille. Wij willen graag onze dank en waardering uitspreken voor de samenwerking met de heer Jan Baerends. Niet in de laatste plaats omdat hij een bijzonder prettige en integere man is, met goede dossier kennis. Voor het Cantonspark is Baerends wellicht de wethouder die tot nu toe het meest voor het park heeft betekend. Zo heeft hij er

voor gezorgd dat wij in november 2011 mochten starten met het vrijwilligerswerk, waarbij hij zelf de eerste keer ook aanwezig was als vrijwilliger. Tijdens zijn bewind hebben wij ook de Botanische fair in 2015 en afgelopen voorjaar de tentoonstelling over het Cantonspark kunnen organiseren. Hij heeft ook de hoognodige renovatie van het Cantonspark in gang gezet door in 2013 Bureau Eelerwoude opdracht te geven een renovatieplan op te stellen. Tijdens de laatste bespreking die wij hadden met de heer Jan Baerends, deelde hij ons mee dat vier jaar lang € 150.000 beschikbaar zal zijn voor de renovatie van het Cantonspark met ingang van 2017. Een mooier afscheidscadeau had hij ons niet kunnen geven. In onze volgende nieuwsbrief zullen wij dieper gaan op het renovatie en restauratieplan van het Cantonspark en ook via onze website en facebook pagina zullen wij u regelmatig op de hoogte houden.

Invullend heeft een plezierig kennismakingsgesprek plaats gevonden met zijn opvolgster mevrouw Mariska de Koning-van Ginkel.

Wethouder Mariska de Koning-van Ginkel.
[foto: Gemeente Baarn]

Vandalisme

Helaas is 2016 niet alleen een jaar van vreugde geweest. Het vandalisme steekt weer de kop op. De ramen van de Wintertuin, het tennishuisje en de werkschuur worden regelmatig bekogeld, de colonnade wordt weer regelmatig ontsierd door graffiti, te veel om hier op te noemen. Een nieuw fenomeen is het grootschalig en moedwillig vernielen van het groen. Wekelijks zo niet dagelijks constateren we zelf of krijgen we meldingen binnen van afgerukte takken van bomen en struiken. Deze schade aan de collectie van het Cantonspark is permanent en kan niet meer hersteld worden. Het zinloos vernielen van de Wollemi pine is het ergste voorbeeld.

Domweg onder aan de stam afgebroken. Het getuigt van geen enkel respect voor dit jonge boompje, dat cadeau gedaan door de Stichting ter ere van 100 jaar Cantonspark, dat juist aardig begon door te groeien. Aan deze misdadige praktijken moet paal en perk gesteld worden.

Hoewel de Stichting al sinds 1995 officieel probeert de meerwaarde van het park zoveel mogelijk bekendheid te geven blijft de frictie tussen het gebruik als openbaar groen en het bijzondere van het park bestaan. Fietsers en hondenbezitters trekken zich weinig van de borden aan. Vreemd eigenlijk dat juist mensen van buiten Baarn het park op waarde schatten en genieten van de bomen en struiken waarvan sommige zo bijzonder zijn.

Afgerukte takken van de treurbeuk (*Fabus sylvatica* 'Pendula') bij de vijver.

Wollemi pine

Zoals op de vorige pagina reeds vermeld is de jongste telg van het Cantonspark, de *Wollemia nobilis*, in de nacht van 6 op 7 oktober j.l. gesneuveld. Ook het kruis dat wij plaatsten heeft het moeten ontgelden en was binnen zeer korte tijd verdwenen. Maar, het is boven al vermeld, mensen van buiten Baarn dragen het park een bijzonder hart toe. Op 7 november j.l. ontvingen wij van de heer Henk van Boeschoten uit Zeist, een regelmatige bezoeker van het Cantonspark, een mail met het zeer genereuze aanbod dat één van zijn Wollemi pines in het Cantonspark geplant mocht worden, en wel een exemplaar van 3 meter hoog! Was hij eerst verheugd over onze Wollemi, later diep teleurgesteld toen hij hoorde dat vandalen hem gesloopt hadden. Uiteraard hebben wij deze gift met grote dankbaarheid aanvaard en op het moment van schrijven overwintert deze boom bij Kwekerij Groeneveld in de kas. Wie niet kan wachten tot deze *Wollemia nobilis* zijn vast plek in het Cantonspark krijgt, kan hem bij de Baarnse kweker reeds bekijken.

Vrijwilligers

Het gehele jaar zijn onze vrijwilligers weer druk aan het werk geweest. Hun werkzaamheden zijn een belangrijk onderdeel geworden in het onderhoud van het Cantonspark. Dit is zo langzamerhand een vaste groep enthousiaste mensen geworden die allemaal proberen zoveel mogelijk aanwezig te zijn op de eerste zaterdag van de maand. Ook hebben een aantal van hen ons zeer geholpen tijdens de tentoonstelling "100-jaar Cantonspark"

in de Wintertuin dit voorjaar. Als dank voor al hun inzet hebben wij hen en voor de rondleiders, die ook iedere maand actief zijn, op zaterdag 27 augustus in het park een picknick georganiseerd. Mede door het zeer fraaie weer een doorslaand succes en zeker voor herhaling vatbaar.

Beheercommissie

De laatste jaren gaan een aantal bomen in het Cantonspark zienderogen achteruit. De tijdelijke onttrekking van het grondwater tijdens de bouw van de Zilvervloot is waarschijnlijk een van de oorzaken. Bepaalde boomsoorten, zoals de beuken, zijn zeer gevoelig voor dergelijke wisselingen. Op dit moment is de toestand van twee bomen zeer zorgelijk, de Japanse beuk, de *Fagus japonica* en de Chinese vernisboom of *Koelreuteria paniculata*. Onze beheercommissie doet samen met de bomenploeg van de Gemeente Baarn er alles aan om ze proberen te redden, maar er is niet veel hoop meer.

In voorbereiding op de restauratie en renovatie van het Cantonspark is een deel van onze beheercommissie reeds bezig om de inventarisatielijst van de bomen in het Cantonspark nogmaals door te lopen en zo nodig bij te werken en/of aan te vullen. Bij de restauratie van het park zullen helaas, maar noodzakelijk, een aantal bomen gekapt moeten worden. Het betreft hier dan bomen die ofwel te ziek zijn om nog een toekomst te hebben, of bomen die elkaar verdringen doordat ze in de loop der tijd te groot voor hun plek zijn geworden. Bij dit laatste zullen de zeldzame en waardevolle bomen natuurlijk behouden blijven en weer de ruimte krijgen om goed

tot hun recht te komen waardoor ze een gezonde toekomst tegemoet kunnen gaan.

De vrijwilligers hebben dit jaar ook weer erg veel werk verzet. In de winter van 2015-2016 is het bed met de aardorchideeën, de *Bletilla striata*, naast de hortulanuswoning helemaal opgegraven, de knollen geschoond en van verse grond voorzien. De planten hebben deze behandeling zeker gewaardeerd, want ze hebben dit jaar uitzonderlijk mooi gebloeid. Door deze grondige schoning is het bijhouden van dit plantvak nu ook een stuk minder werk.

De in 2015 aangelegde border naast de Wintertuin is maandelijks onderhouden door de vrijwilligers. Ook de mannen van Eemfors hebben een enkele keer geschoffeld. Het nog kale tweede deel is afgelopen jaar ingeplant met twee soorten Geraniums, Goudaardbij (*Waldsteinia ternata*) en enkele Aardorchideeën (*Bletilla striata*). Bij een kaal stukje border in de buurt van het tennishuisje zijn Daglelies, zaailingen van de Kerstroos (*Helleborus niger*) en Klaverzuring (oftewel Geluukklavertje (*Oxalis deppei* 'Iron Cross') geplant.

De vijg (*Ficus carica*) langs de werkschuur heeft het dit jaar uitstekend gedaan; helaas echter is onze zomer dit jaar niet lang genoeg warm geweest zodat de vruchten niet rijp zijn geworden.

Bij het meest noordelijke deel van de vijver zijn een aantal Siergrassen van de familie *Carex* (Cypergras) verwijderd en de overgebleven planten van zaad ontdaan om zo de verspreiding ervan te beperken.

In het plantvak bij 't Rond is in de vroege zomer de *Cornus nutallii* weer vrijgezet door daar rigoureuus te snoeien en opschot van taxussen, esdoorns, etc. te verwijderen. In de moestuin is de Portugese laurier (*Prunus lusitanica* 'Angustifolia'), welke tegen de afscheiding met de kinderboerderij staat, gesnoeid, zodat de overige beplanting weer meer lucht en licht krijgt. En zoals alle jaren is er iedere maand door het gehele park erg veel opschot verwijderd en snoeiwerk gedaan. Dit geldt vooral de Laurierkers (*Prunus laurocerasus*), Esdoorns en bramen.

De firma Van Es heeft in opdracht van de Gemeente het dode hout in de bomen boven de paden verwijderd. In de moestuin is een vrijwel dode Kastanje weggehaald evenals een Kastanje langs de Piet Heinlaan. Tijdens een van de najaarsstormen is een van de Berken omgewaaid en ook door Van Es verwijderd. Overige kleine snoeiwerkzaamheden aan de bomen zijn ook door onze vrijwilligers uitgevoerd. In december worden het tennishuisje en de werkschuur door het Baarnse schildersbedrijf Timmer weer netjes in de verf gezet.

Land- of luchtvandalen of toch een natuurlijke oorzaak?

In de eerste weken van december was de vijver in het Cantonspark zwaar vervuild. Het water was melkachtig wit en de vissen snakten aan de oppervlakte naar zuurstof. Een enkele karper kon gered worden door een omwonende en is overgebracht naar de ringvaart; andere vissen waren niet zo gelukkig. Was de oorzaak onze lokale

groep vandalen die een emmer latex in de vijver gegooid had of was het de grote zwerm spreeuwen die het luchtruim boven het Cantonspark al enige tijd onveilig maakte? Het hield de gemoederen in Baarn aardig bezig. De Gemeente heeft direct actie ondernomen door met een aantal tankwagens zo'n 50.000 liter water in de vijver te pompen om deze door te spoelen. Maar het leek niet veel te helpen. Om uitsluitsel te geven heeft de Gemeente watermonsters genomen en deze laten testen. Dit leverde echter geen uitsluitsel op. In ieder heeft men geen verhoogde concentratie van latex of van vogelpoep kunnen constateren.

Ondertussen vertonen enkele sloten in de Eempolder en andere vijvers in de regio hetzelfde verschijnsel. Ook daar is het water melkachtig wit. Het waterschap heeft nu ook monsters genomen. Organische bacteriën zouden een van de oorzaken kunnen zijn. En dit laatste is uiteindelijk een van de oorzaken. Doordat het blad vrij laat en snel gevallen was, is er een overmaat aan blad in de vijver gekomen. In plaats van een langzaam gestaag rottingsproces, worden er nu ook veel schimmels gevormd. Dit kan een verklaring zijn voor de witte melkachtige kleur. In combinatie met het ijs van de koudeperiode ervoor is er tijdelijk weinig zuurstof in het water geweest. Als dan de vissen bij opwarming van het water weer actiever worden krijgen ze zuurstofgebrek.

Voorlopig kan er helaas niets gedaan worden aan de vijver. In de modder op de bodem zijn de salamanders en kikkers nu in diepe winterslaap. In het voorjaar zal de vijver schoon gemaakt worden.

Stichting Vrienden van het Cantonspark genomineerd!

Op 28 november bereikte ons het bericht dat wij genomineerd zijn voor de vrijwilligersprijs 2017. Onze inzending waarbij wij alle aspecten van ons werk naar voren hebben gebracht : het behoud van en de uitbouw van de historische , culturele en botanische waarden van het Cantonspark, het informeren van een breed publiek hierover via rondleidingen, vrijwilligerswerk, nieuwsbrieven, folders, website, facebook en in 2015 met een botanische fair ter gelegenheid van 100 jaar Cantonspark en in 2016 met de daarbij behorende tentoonstelling in de Wintertuin.

De twee andere genomineerden zijn: Basketbalvereniging Breakstars en 3 Baarnse scoutinggroepen. Tijdens de nieuwjaarsreceptie op het gemeentehuis in Baarn op dinsdag 10 januari 2017 tussen 17.00 uur en 19.00 uur zullen de winnaars van de cultuurprijs en de vrijwilligersprijs bekend gemaakt worden. Spannend!

Het bestuur van de Stichting Vrienden van het Cantonspark en de leden van de beheercommissie zien het jaar 2017 vol vertrouwen tegemoet en blijven de meerwaarde van het Cantonspark uitdragen. Wij voelen ons gesterkt door onze donateurs en wensen hen en allen die deze Nieuwsbrief lezen een gezond en gelukkig 2017.

Het bestuur.

Boven: Johanna Westerdijk (in het midden) in haar laboratorium. [foto collectie Universiteit Utrecht]
Rechts: Groepsportret, gemaakt na de oratie van professor Johanna Westerdijk op 10 februari 1917.
[foto collectie Universiteit Utrecht]

Westerdijkviering 2017: 100 jaar vrouwelijke hoogleraren

OP 10 FEBRUARI 2017 IS HET 100 JAAR GELEDEN DAT DE EERSTE VROUWELIJKE HOOGLEERAAR IN NEDERLAND WERD BENOEMD AAN DE UNIVERSITEIT UTRECHT: JOHANNA WESTERDIJK. ZE WAS HOOGLEERAAR IN DE FYTOPATHOLOGIE (PLANTENZIEKTEKUNDE) EN OOK DIRECTEUR VAN HET CENTRAALBUREAU VOOR SCHIMMELCULTURES.

Johanna Westerdijk (1883-1917) hield op 10 januari 1917 om 14:00 uur haar oratie ter gelegenheid van haar benoeming tot buitengewoon hoogleraar in de plantenziektkunde aan de Universiteit Utrecht. Die benoeming was een mijlpaal, aangezien zij daarmee de eerste vrouwelijke hoogleraar in Nederland werd. Het ging niet onopgemerkt voorbij. In landelijke dagbladen werd er aandacht aan besteed en op de voorpagina van

Aankondiging van de benoeming van Johanna Westerdijk in de Staatscourant van 8 januari 1917.

destijds populaire familietijdschriften als 'De Prins', 'Wereldkroniek' en 'Panorama' prijkte een paginagrote foto van haar in haar werkkamer. 's Avonds bracht een stoet meisjesstudenten een serenade aan de kersverse 'hooglerares' (!), die veel belangstelling trok. Het was de eerste optocht van studentes in Utrecht. Later, in 1930, werd haar ook aan de Universiteit van Amsterdam een buitengewoon hoogleraarschap verleend.

Johanna Westerdijk werd in 1906, op 23-jarige leeftijd, directeur van het Phytopathologisch Laboratorium 'Willie Commelin Scholten' in Amsterdam als opvolger van Jan Ritzema Bos, ze behield deze functie tot in 1952. Westerdijk kreeg in 1907 de leiding over de schimmelcollectie van het Centraal Bureau voor Schimmelcultures (CBS), in 1903 opgericht door de botanicus professor Frits (F.A.F.C.) Went (1863-1935). Dit Centraal Bureau werd ondergebracht in het Laboratorium 'Willie Commelin Scholten', dat 2 februari 1921 naar Baarn verhuisde, waar Westerdijk het nog tweemaal uitbreidde aan de Javalaan 4/Oosterstraat 1. De schimmelcollectie groeide onder haar leiding van circa 80 tot 11.000 soorten, de grootste collectie ter wereld. Ze bleef tot in 1958 aan als directeur van het Centraal Bureau.

Naast haar directeurschap van het 'Willie Commelin Scholten' laboratorium (WCS) zou Westerdijk in 1917 de eerste Nederlandse vrouw zijn die professor werd; in de fytopathologie aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Het laboratorium in Amsterdam kreeg te kampen met ruimtegebrek. Het Cantonspark, met de grootste tropische kas van Nederland, was in 1920 in het bezit gekomen van de Utrechtse Universiteit. Westerdijk zag de mogelijkheden en vertrok naar Baarn. WCS en CBS verhuisden mee. Villa Java werd haar uitvalsbasis. Medewerkers en studenten werden 'Javanen' genoemd. Er werden veel feesten gehouden in Villa Java. 'Werken en feesten vormt schoone geesten' was Westerdijks lijfspreuk. Villa Java werd centrum van de universitaire plantenziektenkunde. In de oorlogsjaren probeerden Westerdijk en

haar medewerkers zoveel mogelijk door te werken en de schimmelcollectie in stand te houden. Johanna Westerdijk blijft strikt neutraal tijdens de oorlog. Welke vooropleiding, geslacht, geloof, huidskleur of politieke overtuiging een student heeft, deed er volgens haar niet toe. Dat principe paste ze ook toe tijdens de oorlogsjaren.

In 1952 neemt Johanna Westerdijk afscheid van de universiteit en het directoraat van het laboratorium. In 1959 neemt ze ook afscheid van het CBS. Ze overlijdt in 1961 in haar woning in Villa Java.

Bij haar overlijden was Johanna Westerdijk onder andere Officier in de Orde van Oranje Nassau, Ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw, Ridder in de Orde van Santiago da Espada en Lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Ter herdenking aan Johanna Westerdijk en ter viering van 100 jaar vrouwelijke hoogleraren zal de Universiteit Utrecht diverse activiteiten organiseren in samenwerking met het CBS-KNAW, de Universiteit van Amsterdam (UvA) het KNAW en Atria Kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis.

Op 10 februari 2017 opent minister Jet Bussemaker van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap het Westerdijkjaar in het Academiegebouw van de Universiteit Utrecht. Meer informatie over het Johanna Westerdijkjaar kunt u vinden op: <https://www.uu.nl/organisatie/johanna-westerdijkjaar>.

*Angelique Bosch van Drakestein,
met dank aan Christine Schut (BC)*

Een nieuwe *Wollemia nobilis* voor het Cantonspark

In 2008 stond ik in de 'Hortus Amsterdam' www.dehortus.nl voor een ijzeren kooi met dikke tralies naar een jonge naaldboom te kijken. Op een groot bord voor deze kooi, las ik dat het boompje een '*Wollemia nobilis*' is en in 1994 ontdekt in het 'Wollemi National Park' in Australië door de heer David Nobel. Mijn interesse was onmiddellijk gewekt. Wauw... een boom ontdekken waarvan men alleen het bestaan kon aantonen via fossiele vondsten in steen...!! Dat was me wat...!!

Thuisgekomen, ...natuurlijk in de literatuur gedoken en het internet afgestruind. Als 'treehunter' of gewoon, 'bomenliefhebber' (zie <http://tinyurl.com/677prpv>) werd ik steeds enthousiaster en besloot er eentje aan te schaffen. Tijdens een van mijn bomenreizen kocht ik dat jaar mijn eerste

in 'Wakehurst Place.' Engeland. De tweede schafte ik een jaar later aan in 'Royal Botanic Gardens Kew' Londen en de derde komt uit het 'Arboretum Kalmthout' België. Overigens alle genoemde locaties zijn zeer de moeite om te bezoeken. Inmiddels bezit ik er vier (een stek) en heb er vele -van Kopenhagen tot Marseille- in Europa bezocht,

De laatste tijd beginnen mijn wandelingen in het Cantonspark steevast bij de *Wollemia nobilis* (geplant 4 juli 2015) en verbijsterd stond ik eind november dan ook naar een klein houten kruisje te kijken waaruit bleek dat de boom was overleden door vandalisme. Wat een treurnis...!!

Daarna liet de gedachte mij niet meer los dat op de plek van de verdwenen *Wollemia nobilis* (zie *nieuwsbrief van december 2015 blz. 14*) een *Wollemia nobilis* behoort te staan. 'Maar gebeurt dat ook...?,' was mijn gedachte.

Al een tijdje loop ik met de gedachte rond, om voor **één** van mijn bomen (inmiddels 3 meter hoog) een andere plek te zoeken dan mijn te klein geworden achttertuintje. Voila, ...het prachtige Cantonspark met zijn bijzondere bomen is de plek geworden. Ik hoop dat hij het naar zijn zin krijgt en tot een volwassen boom mag uitgroeien.

Henk van Boeschoten.

Herfstkleuren

EEN VROEGE OCHTEND IN OKTOBER. LICHTEN MIST ZORGT VOOR IJL LICHT WAARDOOR DE NATUUR ER GRIJZIG EN ZILVERACHTIG UIT ZIEN. DE EERSTE ZONNESTRALEN PROBEREN MOEDIG DOOR TE BREKEN EN RAKEN NET HET LOOF VAN EEN KRENTENBOOMPJE DAT IN VUUR EN VLAM LIJKT TE STAAN; EVEN VERDEROP EEN JAPANESE ESDOORN WAARVAN DE RODE BLADEREN BIJNA LICHT LIJKT TE GEVEN. HET ZAL NIEMAND ONTGAAN ZIJN DAT 2016 EEN JAAR IS GEWEEST MET UITZONDERLIJKE FRAAIE HERFSKLEUREN.

De herfst is de periode waarin de bladeren van bladverliezende bomen en struiken hun meest flamboyante kleuren van het jaar vertonen. Deze herfstkleuren kunnen echter van jaar tot jaar variëren, en tussen de individuele bomen en struiken van dezelfde soort. Het weer kan hiervoor één van de redenen zijn.

Wat is herfstkleur?

Terwijl de bladeren van veel bladverliezende bomen en struiken rood, oranje en geel verkleuren, kan de kleur soms pover zijn bij planten die juist bekend staan om hun mooie herfstkleuren.

Gedurende de meeste tijd van het jaar zijn de bladpigmenten die de vurige herfstkleuren veroorzaken gemaskeerd door het groene pigment chlorofyl. Wanneer het chlorofyl afbreekt net voordat de bladeren vallen, worden de andere aanwezige pigmenten zichtbaar: carotenoïden en anthocyanen.

Chlorofyl of bladgroen is verantwoordelijk voor de overheersende groene kleur van bladeren. De groene kleur van chlorofyl wordt veroorzaakt door de sterke

absorptie van het rode en blauwe deel van het lichtspectrum tijdens de fotosynthese¹.

Chlorofyl wordt tijdens het groeiseizoen continu aangemaakt en weer opgebruikt. Wanneer in het najaar de intensiteit van de zon afneemt, wordt er ook minder chlorofyl aangemaakt door de boom of struik. Voordat het blad uiteindelijk afsterft, zal de plant die stof terugtrekken uit de bladeren en in de takken opslaan.

Carotenoïden zijn voornamelijk gele en oranje tot rode pigmenten, die je o.a. aantreft in wortelen. Zij spelen een secundaire rol in de fotosynthese en spelen een rol bij de bescherming van het blad tegen teveel zonlicht. Hun kleur wordt over het algemeen gemaskeerd door het groen van chlorofyl. Caroteen en xanthofyl zijn de belangrijkste carotenoïden in planten.

Anthocyanen zijn rode of paarse pigmenten die als bijproduct geproduceerd worden tijdens de fotosynthese. In sommige planten, zoals de rode beuk, domineren de anthocyanen waardoor de bladeren paarsachtig gekleurd zijn. De kleur van anthocyanen is o.a. afhankelijk van de zuurgraad van het sap in het blad en die kan weer veranderen bij wisselende hoeveelheden suikers. Zuur celsap is rood, alkalisch sap is paars.

De verschillende concentraties van bovengenoemde pigmenten veroorzaken de variatie in kleur. Maar de intensiteit hiervan kan ook afhangen van de

¹ Fotosynthese = het proces waarin lichtenergie wordt gebruikt om water en koolstofdioxide om te zetten in zuurstof en koolhydraten, zoals glucose.

weersomstandigheden en genetische verschillen tussen de soorten en tussen individuele planten van dezelfde soort.

Oorzaken van een povere herfstkleur

Het zit in de genen

De genetische eigenschappen van individuele bomen beïnvloeden de intensiteit van de herfstkleur. Wanneer een bepaalde boom of struik die op een plaats staat met veel licht, toch ieder jaar teleur stelt met zijn herfstkleuren, ligt de oorzaak vrijwel zeker in de genen en betreft het een slechte selectie. Planten die opgekweekt zijn uit zaad zullen altijd een aanzienlijke genetische variatie vertonen. Om deze reden worden speciaal geselecteerde exemplaren van een boom of struik met een goede herfst kleur

vermeerderd door middel van stekken of enten zodat de kleurrijke eigenschappen behouden blijven. Dit gebeurt in ieder geval altijd bij cultivars zoals bijvoorbeeld de *Nyssa sylvatica* 'Wisley Bonfire' (Zwarte tupeloboom); een fraai exemplaar van deze boom staat in het Von Gimborn Arboretum in Doorn.

Waarom varieert de herfstkleur?

Het antwoord hierop is dat niet alleen de genetische eigenschappen maar ook de omgevingsfactoren verantwoordelijk zijn voor de herfstkleur. Vooral de intensiteit van rood en paars wordt bepaald door de concentratie van anthocyanen. De productie van anthocyanen wordt bevorderd door:

Hoge lichtniveaus: De roodste appelen

zijn altijd die appels die het meest blootgesteld zijn aan de zon. Daartegenover zullen roodbladige esdoorns die in de diepe schaduw staan vaak een groenige kleur krijgen.

Lage temperatuur: Anthocyaan wordt na de eerste nachtvorst vaak versterkt aangemaakt in het blad. De koude remt tevens de terugtrekking van suikers uit de bladeren, zodat er meer achterblijft om ook te worden omgezet in pigmenten

Veel regen: Men denkt dat er een verband is tussen veel regen en lage anthocyaan waarden (evenals hoge stikstof waarden). Veel regen zou het overschot aan suikers omzetten in proteïnen in plaats van in pigmenten.

Pag 20-21: Grote foto *Liquidambar Styraciflua*, inzetten v.l.n.r. *Parrotia persica*, *Acer palmatum*, *Fagus sylvatica* 'Aspleniifolia' en *Ginkgo biloba*.

Indian Summer

De schitterende kleuren van de herfstbladeren in New England (Verenigde Staten) zijn het resultaat van heldere, droge en zonnige herfstdagen, gecombineerd met koele nachten, werkend op soorten die in staat zijn spectaculaire herfstkleuren te produceren; deze bomen zijn o.a. de Esdoorn (*Acer*), Kornoelje (*Cornus*) en Amerikaanse eik (*Quercus rubra*). De relatief gedempte herfstkleuren in Nederland zijn te wijten aan onze koelere, vochtiger en meer bewolkte condities. Hoewel men verwacht dat de klimaatverandering warmere, drogere zomers in Nederland zal brengen waardoor de suiker niveaus mogelijk zouden kunnen stijgen, is nog niet duidelijk tot welke hoogte dit hypothetische voordeel teniet gedaan zal worden door een overgang naar warmere en vochtiger winters.

Verbeteren van de herfstkleur

Hoewel het fysiek niet mogelijk is de herfstkleuren te verbeteren, zijn er wel veel geschikte planten die ieder jaar toch prachtig verkleuren. Hieronder vindt u een selectie. Bomen of struiken aangegeven met een * zijn ook in het Cantonspark te zien.

Bomen voor kleine tuinen

- Amelanchier lamarckii* (Krentenboompje) – oranje en rood
- Cornus kousa** (Japanse kornoelje) – oranje en rood
- Prunus*, zoals *P. sargentii* (Japanse sierkers) – fel oranje en rood
- Sorbus* 'Joseph Rock' (Lijsterbes) - oranje, rood en paars

Grote bomen

- Cercidiphyllum japonicum** (Katsuraboom, Hartjesboom en judasboom) – geel, oranje en roze; op warme herfstdagen heeft het blad op de grond ook een heerlijke geur van gebrande suiker
- Nyssa sylvatica** (Zwarte tupeloboom) – schitterend rood en geel
- Parrotia persica** (Perzisch ijzerhout, Vlamboom) – geel, rood en paars
- Liquidambar styraciflua** (Amberboom) – schitterende rode en paarse kleuren, waarbij het blad ook lang aan de boom blijft
- Ginkgo biloba** (Japanse notenboom) - geel

Struiken

- Euonymus alatus* (Kardinaalshoed) – crimson rood
- Acer palmatum* 'Osakazuki' (Japanse esdoorn) – schitterend oranje tot scharlaken rood
- Hamamelis** (Toverhazelaar) – boter geel
- Cotinus coggygria* (Pruikenboom) – geel, oranje en rood
- Berberis thunbergii* (Zuurbes) – rood en oranje
- Enkianthus campanulatus* (Pronkklokje) – fel rood, oranje en geel
- Rhus typhina* (Fluweelboom, Azijnboom) – oranje en rood, met een hint van geel

Klimplanten

- Parthenocissus tricuspidata* (Oosterse wingerd) – briljant rood en paars
- Vitis coignetiae* (Japanse wijnstok) – scharlaken en crimson rood

Angelique Bosch van Drakestein

Het geslacht *Carya*

Uitgeschreven over de coniferen moest ik opzoek naar andere onderwerpen. Onlangs viel mijn oog op een stuk in *Dendroflora* over het geslacht *Carya*, onderdeel van de familie van de *Luglandaceae*, waartoe ook onze walnoot behoort.

Toen mijn moeder eind jaren tachtig naar een appartement in Hilversum verhuisde zag ik in de laan twee bomen staan die mij heel bekend voorkwamen, maar net een beetje anders. De eerste leek een Amerikaanse eik, maar het blad was veel fijner. De tweede was slank en had geveerd blad. Het was bijna herfst, het duurde niet lang tot er kleine eikeltjes van de eerste afvielen waarmee ik deze kon identificeren als een moeraseik, waarvan we hier in het park een aantal exemplaren hebben staan. De andere liet een soort noten vallen die erg aan walnoten deden denken, maar veel kleiner. Een Hickory, ofwel een *Carya*, verder kwam ik niet.

Opvallend aan alle *Carya*'s zijn de vier ribbels op de noten, soms heel duidelijk uitgesproken, soms niet erg zichtbaar. De noten zijn meer ovaal dan rond en eindigen vaak in een soort punt. Ook op de bolster zijn die ribbels vaak te zien. De bolster splitst zich in vier stukken. Hier in het park was dit geslacht met twee soorten vertegenwoordigd, de ene, een bitternoot, *Carya cordiformis*, is een aantal jaren geleden met een zware zomerstorm omgewaaid, daarbij een van de drie stammen van de *Zelkova serrata* meenemend. De andere, een *Carya ovata*, staat er gelukkig nog, verscholen in een

van de perken aan de westkant van de wintertuin. In het najaar verraadt zij zich door de enorme hoeveelheid noten op de grond.

Het geslacht *Carya* was voor de ijstijden op het hele noordelijk halfrond vertegenwoordigd. Thans zijn er dertien soorten te vinden in Noord-Amerika en Mexico en vijf in Zuidoost Azië.

In de landen van herkomst zijn het belangrijke bomen en vanwege de kwaliteit van het hout en vanwege de productie van noten, waaronder de pecannoot die ook bij ons goed bekend is. De noten zijn rijk aan vet, dat voornamelijk bestaat uit onverzadigde vetzuren. Daarnaast bevatten zij stereolen die effectief zijn bij het verlagen van een ongunstige cholesterolfactor.

Pecannoten worden voornamelijk gekweekt in Noord-Amerika, waar de zomers lang en warm zijn. Maar er zijn cultivars die ook in de noordelijke staten van de VS en Canada goede opbrengsten geven.

Carya ovata (Witte bitternoot)

IniedergevalzijnHickories mooie,vrijslanke bomen met geveerd blad, wat gelijkend op dat van onze essen en walnoten. In het najaar kleurt het prachtig geel. De bomen maken een diepe penwortel met slechts betrekkelijk weinig zijwortels. Daarmee zouden zij ideale straatbomen zijn die tegels of asfalt niet opdrukken. Helaas zijn ze hierdoor ook buitengewoon moeilijk te verplanten. Bovendien groeien zij langzaam. De moeizame aanplant en de langzame groei kunnen de oorzaak zijn dat zij nauwelijks als straatboom worden aangeplant. En dat is jammer. De gemeente Hilversum heeft met dank aan de vroegere directeur publieke werken, Dudok, zeer veel verschillende boomsoorten in haar straat- en laanbeplanting opgenomen, waaronder ook *Carya's*. In Europa zijn Hickories voornamelijk in parken en arboreta te vinden.

Voor de houtproductie zijn *Carya's* interessant. Ze leveren een lichtgekleurd, taai, elastisch en sterk hout dat niet

splintert. Uitstekend te gebruiken voor werktuigen, ladders en sporttoestellen. Hoe lichter van kleur, des te beter de kwaliteit. Tenslotte levert de Hickory goed brandhout, mogelijk door de langzame groei.

Het kan zijn dat zij dankzij hun beperkt voorkomen in onze streken betrekkelijk weinig last hebben van ziekten en plagen, dit in tegenstelling tot de landen van herkomst.

In Europa zijn een zestal soorten beperkt te vinden van de dertien uit noord Amerika en geen van de vijf uit zuid oost Azië. Winterhardheid speelt m.b.t. de Aziatische soorten zeker een rol.

Wij kennen de *Carya cordiformis* (bitternoot), waarvan de noten door hun bittere smaak niet eetbaar zijn. Van de *Carya glabra* of Pignut hickory zijn de noten eveneens nogal bitter en niet erg eetbaar, maar gezien zijn naam worden ze denkelijk wel ingezet als voer voor varkens.

Noten van de Witte bitternoot.

Van *Carya illinoensis* of Pecannoot zijn de noten zeer goed eetbaar. De bomen worden dan ook veel aangeplant voor de noten. In onze streken zijn de zomers eigenlijk tekort en onvoldoende warm voor een goede vruchtdracht. Wel zijn er cultivars die het waarschijnlijk ook hier zouden doen.

De Koningsnoot of *Carya laciniosa* geeft ook eetbare noten met een zoete smaak, waarvan de schaal echter hard is en moeilijk te openen. Desondanks worden ze gegeten en gebruikt in baksels. In Canada, in het merengebied van Ontario wordt zij wel als fruitboom gekweekt.

Bij de *Carya ovalis* of Red hickory is het hout in tegenstelling tot de andere soorten rood gekleurd. De noten zijn zeer smakelijk.

De Witte Bitternoot uit het park, *Carya ovata* of Shagbark hickory krijgt op latere leeftijd een typisch afschilferende bast

waarvan de stukken omkrullen en van de bast af gaan staan. de noten smaken goed, helaas is de vruchtdracht onzeker. Moeten we maar eens proberen, dit jaar zijn er heel veel noten.

De laatste is *Carya tomentosa* of Mockernut. Die naam zou te maken kunnen hebben met de dikke schaal en de erg kleine kern daarin. Van alle soorten laat deze zich het beste, d.w.z. het minst moeilijk, verplanten. Ook levert zij het mooiste timmerhout met een hoog gehalte aan oliën. De oorspronkelijke bevolking maakte stoelzittingen uit de binnenschors en haalde kleurstoffen uit het blad.

Geertje Bakker

Literatuur:

Bolscher, G.J.J. (2014) *Carya* – Hickorynoot sortimentsonderzoek, *Dendroflora*, nr.51 : 34 - 63

Magnolia grandiflora

Het geslacht *Magnolia* bestaat uit meer dan 300 soorten, waarvan er zeven soorten in het Cantonspark staan. Helaas is de prachtige *Magnolia sieboldii* vorig jaar ter ziele gegaan, maar er blijven er gelukkig nog genoeg over. Eén van deze soorten is de *Magnolia grandiflora*, die in het perk staat schuin tegenover het Tennishuisje. Deze *Magnolia* of de grootbloemige *Magnolia* genoemd is een boomsoort uit de tulpenboomfamilie (*Magnoliaceae*).

De *Magnolia grandiflora* is inheems in het zuidoosten van Noord-Amerika en kan in zijn natuurlijke omgeving maar liefst 37 meter hoog worden. De boom is inheems van Zuid-Virginia tot centraal Florida en Oost-Texas. De grootst genoteerde boom

staat in Smith County (Mississippi) en kan meer dan 37 meter hoog worden met een stamdiameter van 1.97 meter.

De grote bloemen zijn spectaculair en verschijnen in de zomer, ze zijn wit van kleur en staan rechtop en kunnen wel tot 25 cm groot worden. Na de bloei worden de artisjokachtige vruchten gevormd, waarin donkerbruine tot rode zaden worden gevormd. Deze vruchtvorming komt in Nederland zelden voor. Het blad is groot, donkergroen, lepelvormig, leerachtig en glanzend, tot 20 cm lang en 7 cm breed en heeft meestal een licht- tot roestbruine behaarde onderkant. De bladeren lijken een beetje op die van de *Ficus elastica* (Rubberboom).

De boom wordt massaal aangeplant in Californië en Florida. In Zuid-Europa is de boom veel in parken en als laanboom aangeplant. In de laatste Jaren zien we deze boom ook vaker in Nederlandse tuinen. Door de milde winters van de laatste jaren heeft deze boom zich goed kunnen ontwikkelen en verschenen er ook in het Cantonspark deze zomer bloemen.

Omdat de soort inheems in de zuidelijke staten van Amerika voorkomt gebruikten de Indianen stammen Choctaw en Koasati de schors van *M. grandiflora* als dermatologische hulpmiddelen en voor hun nieren.

Magnolia grandiflora is één van de vele soorten, die al door Linnaeus in zijn Systema Naturae in 1759 is herkend. Er zijn publicaties dat de eerste boom van *M. grandiflora* in 1807 in de Jardin des plantes in Nantes is geplant. Maar de Amerikaanse verzamelaar Mark Catesby, bracht de *M. grandiflora* al in 1726 naar Engeland.

Foto's linksboven *Magnolia grandiflora*, de artisjokachtige vruchten (foto's genomen in Florida, USA). Rechts; bloem met stamper en meeldraden

